Een staat van goed uit 1721 (Sint-Niklaas) meer van nabij bekeken

In 1721 overlijdt Joannes *(Jan*) De Dobbelaer[1], weduwnaar van Catharina Van den Berghe (+1709). Er zijn dan nog twee wezen: Maria Catharina, 24 jaar en geestelijke dochter, en Petrus (*Pieter*), 15 jaar. Als voogden treden op de oudste broer van de wezen, Joannes Franciscus De Dobbelaer en Jan Boykens te Dendermonde als oom van de wezen.[2] De voogden hebben een overzicht van alle '*immeubele ende meubele goederen schulden van baeten ende commeren'* overgemaakt aan de vierschaar van Sint-Niklaas.[3] Het waren immers de lokale schepenen die bevoegd waren voor de rechtspraak. Staten van goed vielen hier onder.

De overledene laat een huis na als erfgoed. Dit huis was hem 'gelaeten' in mindering van zijn gederfde goederen tijdens zijn huwelijk. Het is gelegen op ter eecken en paalt aan *Dries* de Grave, aan de sheerenstraat en aan de weduwe en erfgenamen van Andries de Dauwe, nu de weduwe Pieter Van Landeghem. Er staat een bezette rente op het huis ten voordele van de weduwe en erfgenamen van Christoffel Balthasar Manderscheidt.[4]

De waarde van huis wordt geschat op basis van een overeenkomstige pachtsom van drie ponden/jaar. Naast de twee wezen zijn er nog twee volwassen kinderen van Jan. Deze eigendom zal dus tussen de 4 kinderen verdeeld moeten worden. De wezen zelf zullen hier van kunnen genieten als ze 25 jaar zijn geworden. Andere onroerende goederen worden niet genoemd, blijkbaar zijn deze verkocht tijdens het huwelijk.

De overledene heeft na het overlijden van zijn vrouw een bezette rente ontvangen van 4 ponden[5], ten laste van een zekere Judocus (Joos) Winck… tot Vrasene. Met andere woorden, Jan heeft deze persoon geld geleend, en dit moet terug betaald worden. Blijkbaar staat die lening nog voor ongeveer de helft nog niet afgelost.

Vervolgens worden de *meubelen ende meubelaire baeten* van het sterfhuis opgesomd. Het betreft hier de inboedel en enkele nog te ontvangen schulden. Alles is geschat door een zekere *Jan* Andillis *gewoenen coopman*. Alle opgesomde bedragen worden maar voor de helft *uyt getrocken* voor de twee wezen.[6]

Voor de bedden, dekens, gordijnen, slaaplakens, fluwijnen, kledij, tafel en stoelen, emmer en wastobbe, eetgerei en aardewerk, een koperen *forneijsken* en een koperen wasketel, … wordt er een totaal bedrag geschat van meer dan 16 ponden.

Juffrouw de weduwe *Frans* De Cock moet nog een bedrag van acht ponden betalen voor de levering van kant. *Frans* D'hondt op *den haut briel* moet nog betalen voor zeven dozijn lint. Er word in de staat van goed gesproken over vier *staecken bier die slecht bevonden woorden op hoope van beternisse.* Ook een lintweefgetouw blijft nog *onverleth* tot dat het verkocht is. De waarde voor het

[1] Zie stamboomtak 43/10, www.dobbel-beker.be

[2] Deze Jan Boykens was gehuwd met Joanna Theresia Van den Berghe, een zuster van Catharina.

[3] Men sprak van de Keure en van het Beverse in Sint-Niklaas. Alhoewel dit laatste betrekking had op de heer van Beveren, werden toch de staten van goed genoteerd in de weesboeken van Sint-Niklaas zelf. Zie Petrus De Dobbelaer x Elisabeth De Coster (+) in de weesboeken van Sint-Niklaas (www.stap-brug.be).

[4] Wellicht zijn er goederen verkocht tijdens het huwelijk (de gederfde goederen) en is Jan volledig eigenaar geworden van het huis. Normaal was hij bij het overlijden van zijn echtgenote maar voor 50% eigenaar, de andere helft was voor de kinderen met een vruchtgebruik voor Jan.

[5] Dit is het totale bedrag geleend geld. Normaal is er een looptijd van 16 voor de terugbetaling.

[6] In andere staten van goed wordt nog gesproken over de helft voor de wezen: zie Petrus De Dobbelaer x Elisabeth De Costere (+) in de weesboeken van Sint-Niklaas (de moeder overlijdt, de vader is houder).

bier en het weefgetouw worden dus nog niet meegeteld. Hier komt men in totaal aan een bedrag van meer dan 17 ponden.

Bij de schulden van achterdeele (=nog te betalen bedragen door het sterfhuis) wordt de bezette rente op het huis ten voordele van de weduwe van Christoffel Baltasar Manderschaut vermeld. Er moet hier nog een bedrag van ongeveer 1 pond 16 schellingen afbetaald worden. De oudste zoon Jan Frans De Dobbelaer heeft een bedrag van vier ponden geleend aan zijn ouders. Verder is een totaal bedrag van meer dan vier ponden nog te betalen voor o.a. winkelwaren ten tijde van de uitvaert en aan procur (?) Charles de Grave voor het opmaken van de staat van goed.

De baten van het sterfhuis zijn groter dan de nog te betalen schulden.[7] Zolang de twee minderjarige wezen nog geen 25 jaar zijn, zullen de onderhoudskosten voor hen betaald worden uit het saldo van het sterfhuis. De voogden zullen hier over waken en hebben het recht om desnoods bepaalde goederen te verkopen. [8]

De oudst twee kinderen waren nog minderjarig toen hun moeder in 1709 overleed. In principe moet toen ook een dergelijke staat van goed zijn opgemaakt ten voordele van de vier wezen in dit geval. Niet altijd was er een batig saldo en dan is het nog maar de vraag wie er instond voor het levensonderhoud van de minderjarige kinderen. Van zodra ze meerderjarig werden dienden ze op eigen benen te staan. Ze konden dan ook genieten van hun deel van de ouderlijke erfenis.

De staat van goed werd ondertekend door de twee voogden en door Charles de Grave.[9]

Staten van goed werden vooral opgemaakt in het graafschap Vlaanderen. In het hertogdom Brabant was er bv. wel sprake van weesboeken, maar hierin werd vooral vermeld of de overgebleven ouder hertrouwde. Verdelingen van erfenissen (verkavelen) kwam hier regelmatig voor in de schepenregisters.

Steeds worden een aantal partijen genoemd in een staat van goed: de nog levende ouder, de weeskinderen, soms ook de volwassen kinderen, de voogden, de schepenen, de griffier. Hun rechten en plichten waren wettelijk geregeld.[10]

Alle bezittingen zoals gronden, hofstedes, te ontvangen sommen geld van pacht of leningen, de inboedel van het huis, de opbrengsten van het veld, … werden opgesomd. Dit werd ook gedaan voor de schulden of te betalen sommen geld.

Voor het levensonderhoud van de wezen wordt vaak gesproken over de helft van de geschatte inboedel en van de te betalen of te ontvangen sommen geld. Ik leid hier uit af dat de voogden vooral dit saldo gebruikten om in het onderhoud van de wezen te voorzien, en dit tot aan hun meerderjarigheid. In bovenstaande staat van goed lijkt het er op dat het vaderlijke deel (=de helft) van inboedel en sommen geld nu gebruikt wordt voor de twee overblijvende wezen. Bij het eerdere overlijden van de moeder zal dan haar helft van de inboedel en sommen geld gebruikt geweest zijn om de –op dat moment- vier wezen te onderhouden. Het kan raar lijken dat bij het overlijden van de vader over de twee al volwassen kinderen niet meer gesproken wordt. In feite hebben zij wel tot het moment van meerderjarig worden al kunnen gebruik maken van middelen door hun ouders. De twee resterende wezen kunnen nu ook op dit recht beroep doen.

---

[7] Alle vermelde bedragen dienen dus maar voor de helft gerekend te worden ten voordele van de wezen.
[8] Soms gebeurde het dat de nog levende ouder een bepaalde som geld gaf (uitkoop) voor het onderhoud van de wezen.
[9] OA Sint-Niklaas, Weesboeken Sint-Niklaas, nr. 1180 (1719-1723), f°140.
[10] Zie bv. Judocus Van Stappen in de Weesboeken van Sint-Niklaas (www.stap-brug.be).

Voor de rest worden in staten van goed ook de onroerende goederen vermeld, zonder een waardeschatting. Deze komen na het overlijden van beide ouders in het bezit van alle kinderen, als ze ten minste meerderjarig zijn.

De voogden moeten er op waken dat de rechten van de wezen behouden blijven, in eerste instantie om ze veilig en wel te laten opgroeien, en later om hun rechtmatig deel van de erfenis te krijgen. Het zijn altijd familieverwanten zoals een oom of oudste broer, één aan paternele zijde en één aan maternele zijde.

Vaak komt men niet te weten wie de wezen opvangt als beide ouders overleden zijn. En ook als één van de ouders hertrouwt en er bv. stiefbroers/zussen of halfbroers/zussen van de wezen bij komen moet alles correct verlopen.

Marc Van Stappen, 2023, www.stap-brug.be